

IKONOGRAFI MOTIF PADA SENJATA TRADISIONAL *GAYANG* ETNIK BAJAU SAMA DI KOTA BELUD

*Mohd Farit Azamuddin bin Musa
Humin Jusilin
Universiti Malaysia Sabah
Faritaz90@gmail.com*

ABSTRAK

Etnik Bajau merupakan etnik kedua terbesar di Kota Belud. Di daerah ini, sebahagian petaninya menjalankan kegiatan pertanian dan penternakan untuk meneruskan kelangsungan hidup. Bagi kaum lelaki, senjata amat penting dalam kehidupan seharian kerana kegunaannya sebagai alat untuk memburu, bercucuk tanam dan utiliti harian. Jenis senjata yang dihasilkan ialah *pida'* (parang pendek), *guk* (parang), *lading* (pisau), *keris*, *kagayan* (parang panjang), *beladau* (parang jenis sabit) dan *gayang* (pedang). Fungsi *pida'*, *guk* *beladau* dan *lading* lazimnya digunakan untuk aktiviti harian seperti bercucuk tanam dan memburu. *Karis*, *kagayan*, dan *gayang* pula digunakan sebagai alat untuk mempertahankan diri. Setiap senjata memainkan peranan penting dalam kehidupan masyarakat. Walaupun begitu, setiap senjata yang ditempa boleh dimanipulasi sebagai senjata untuk melindungi diri daripada ancaman bahaya terutamanya daripada haiwan buas dan berbisa. Pelbagai jenis motif dan hiasan pada senjata melalui olahan idea yang diambil daripada persekitaran mereka. Tujuan kajian ini dihasilkan adalah untuk meneliti bentuk dan motif pada senjata tradisional dari segi visual dan istilahnya. Kajian lapangan (*fieldwork*) dijalankan di daerah Kota Belud khususnya di Kampung Siasai Jaya, Kampung Siasai Dundau, Kampung Siasai Kumpang, dan Kampung Tengkurus. Data yang diperolehi adalah berbentuk kualitatif dengan mengaplikasi indikator teori ikonografi daripada Panofsky (1939). Penelitian tentang data kajian melalui tiga peringkat iaitu identifikasi, analisis formalistik dan interpretasi makna. Motif yang dikenal pasti terbahagi kepada dua kategori iaitu bersifat organik dan geometri yang merangkumi motif flora, fauna, dan alam sekitar. Pengkaji juga melakukan pengesahan data bersama beberapa informan. Langkah ini bertujuan agar bentuk dan motif serta makna dalam nilai budaya etnik ini betul dan selaras dengan maklumat yang telah diberikan.

Kata kunci: Ikonografi, motif, senjata tradisional, kepercayaan, nilai budaya.

PENDAHULUAN

Menurut Gusni Saat (2010: 1), etnik Sama-Bajau menjadi bahagian daripada kaum peribumi dalam sebahagian besar wilayah Asia Tenggara seperti di Malaysia, Filipina dan Indonesia. Masyarakat Bajau Sama khususnya di Sabah telah melalui perubahan pembangunan sosial bermula dengan peranan Kesultanan Brunei sejak ratusan tahun dahulu (Ismail Ibrahim, 2013: 3). Gelaran *Sama* atau *Samal* merujuk pada bahasa yang sama (Ismail Ibrahim, 2007: 105). Masyarakat ini majoritinya beragama Islam. Pada masa kini, di Malaysia sebahagian kecil etnik Bajau Sama masih lagi bergantung pada hasil alam semulajadi untuk kelangsungan hidup. Antaranya, mereka menjalankan aktiviti menangkap ikan, memungut hasil hutan, memburu dan sebagainya. Aktiviti seperti ini mendorong mereka untuk menghasilkan peralatan yang tajam untuk memotong, menghiris, melapah kulit haiwan dan sebagainya. Secara tidak langsung, alat tersebut juga dijadikan sebagai senjata untuk pertahanan diri. Pelbagai variasi senjata telah dihasilkan oleh masyarakat Bajau. Menurut Ismail Ibrahim (2007: 106), senjata yang dihasilkan oleh masyarakat Bajau Sama di Kota Belud ialah *lading*, *guk*, *pida'*, *bujak*, *gayang*, *beladau*, *beliong lun*, *kagayan* dan *karis*. Setiap senjata memperlihatkan bentuk dan hiasannya yang tersendiri. Dalam kajian ini, pengkaji hanya mengulas bentuk dan motif daripada senjata jenis *gayang* untuk menjawab objektif kajian yang dijalankan. Kesukaran menentukan jenis senjata tradisional kesan daripada inovasi senjata merupakan objektif utama pengkaji untuk mendokumentasi bentuk dan motif yang asli berdasarkan bantuan informan. Selain itu, formalistik pada bentuk dan motif perlu direkod agar keindahan warisan seni ukiran motif tidak terabai dan hilang begitu sahaja. Tambahan lagi, makna yang tersirat pada bentuk dan motif perlu dicatat supaya generasi akan datang dapat mentelaah dan mengamati keindahan kesenian berdasarkan maksud yang terdapat pada bentuk dan motif pada senjata tradisional Bajau Sama Kota Belud.

METODOLOGI KAJIAN

Kajian ini telah mengaplikasikan metode etnografi yang melibatkan pengutipan data melalui pemerhatian lapangan, temu bual dan dokumentasi audio visual. Data kualitatif diperoleh melalui tiga kaedah kajian iaitu melalui pemerhatian, temu bual dan pendokumentasian alat audio visual. Melalui kaedah pemerhatian, pengkaji telah membuat pemerhatian awal tentang bentuk dan motif pada senjata tradisional Bajau Sama di Kota Belud. Langkah seterusnya adalah menemu bual beberapa informan tentang bentuk dan motif senjata tradisional yang telah dikenal pasti. Asal usul bentuk dan motif pada senjata ditelusuri melalui temu bual tersebut. Dokumentasi melalui alat audio visual adalah seiring dengan kaedah temu bual. Rakaman audio dan visual dilakukan agar semua maklumat yang diberikan oleh informan tidak tercicir. Indikator teori ikonografi (Panofsky: 1939) diaplikasi dalam kajian ini. Ikonografi juga dikenali sebagai ikonologi yang bermaksud menganalisis imej. Teori ini merupakan landasan untuk mengupas data dan inti pati kajian. Teori ini menggariskan tiga kaedah untuk menganalisis imej iaitu identifikasi, deskripsi dan interpretasi. Pada peringkat identifikasi, pengkaji akan mengenal pasti bentuk dan motif pada senjata. Penamaan tradisi pada bentuk dan motif dikenal pasti di peringkat deskripsi. Seterusnya, nilai budaya akan diinterpretasi untuk mendapatkan makna tersirat dalam motif yang berhubung kait dengan etnik Bajau Kota Belud.

HURAIAN DAN ANALISIS

Gayang Bajau Kota Belud

FOTO 1 Senjata tradisional *gayang*

Foto 1 merujuk pada senjata jenis *gayang* yang dikenali sebagai pedang yang digunakan untuk bertarung suatu ketika dahulu. Ukuran purata senjata *gayang* ialah antara 60 sm hingga 90 sm. Menurut informan ¹, penghasilan senjata jenis *gayang* pada masa kini hanyalah untuk memperingati kepahlawanan masyarakat dahulu untuk tatapan generasi muda. Selain itu, *gayang* dijadikan cenderahati, perhiasan dalaman rumah dan barang hantaran dalam upacara perkahwinan. Menurut Informan ² senjata yang dihiasi dengan logam seperti perak, tembaga dan emas melambangkan darjat dan martabat pemiliknya. Bahan yang digunakan pada bahagian hulu diperbuat daripada tanduk kerbau dan tembaga, manakala bahagian sarung *gayang* diperbuat daripada kayu akasia dan bilah *gayang* dihasilkan daripada besi jenis *spring*³ kenderaan.

Proses Identifikasi Bentuk dan Motif pada *Gayang*

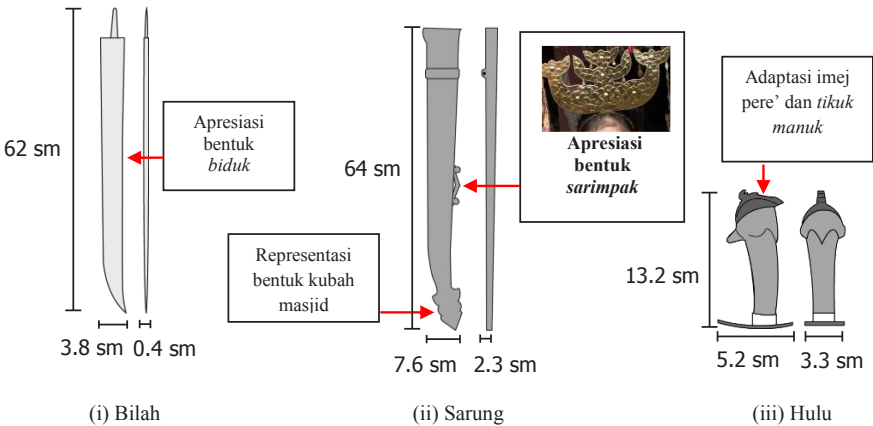
Bentuk	Imej <i>Gayang</i>	Motif
<i>Pere' manuk</i>		
<i>Tikuk manuk</i>		<i>Pakis</i>
		<i>Sadok</i>
Pemegang pada hulu		<i>Gumbang</i>
		<i>Pucuk rebung</i>
<i>Sampak</i>		
<i>Taming</i>		
		<i>Kirai</i>
		<i>Daun</i>
Sarung <i>gayang</i> berasaskan bentuk bilah		<i>Bunga matahari</i>
		<i>Kirai</i>
Apresiasi imej <i>sarimpak</i>		
Bahagian tajam bilah <i>gayang</i>		<i>Pucuk rebung</i>
		<i>Gumbang</i>
		<i>Pakis</i>
		<i>Bawang</i>
		<i>Bawang</i>
Lengkungan adaptasi daripada imej bahagian depan perahu <i>biduk</i>		
Representasi imej daripada kubah masjid		

RAJAH 1 Identifikasi bentuk dan imej motif pada *gayang*.

Paparan Rajah 1 adalah identifikasi bentuk dan imej yang terdapat pada *gayang* tradisional Bajau Sama Kota Belud. Identifikasi dalam subjek kajian dilukis semula dengan bantuan daripada informan untuk menjelaskan setiap bentuk dan imej yang terdapat pada bahan kajian dengan jelas dan betul. Bentuk asas pada *gayang* terbahagi kepada tiga, iaitu bahagian hulu, bilah dan sarung. Bentuk pada hulu adalah gabungan daripada bentuk *pere' manuk*, *tikuk manuk*, *sampak* dan *taming*. Imej lengkungan pada bilah adalah apresiasi daripada perahu *biduk*. Permukaan tajam pada bilah hanya dibentuk pada satu sisi sahaja. Bentuk sarung yang dihasilkan adalah berdasarkan bentuk bilah *gayang*. Terdapat tiga representasi dan olahan imej pada sarung *gayang*, iaitu imej daripada *sarimpak* (sisi atas sarung), perahu lepa (bentuk badan sarung) dan kubah masjid (bentuk hujung sarung).

Bentuk motif pada *gayang* dapat dikenal pasti berdasarkan jenis ukiran timbul yang dihasilkan oleh tukang. Antara motif yang terdapat pada *gayang* ialah motif *sadok*, *gumbang*, *pucuk rebung*, *kirai*, *pakis*, *daun* dan *bawang*. Terdapat tiga jenis penamaan pada motif seperti motif *pakis*, *pucuk rebung*, dan *bawang*. Walau bagaimanapun, bentuknya adalah berbeza antara satu dengan yang lain. Hal ini demikian kerana, bentuk asas pada motif yang hampir sama berbeza dari segi pola pada motif⁴.

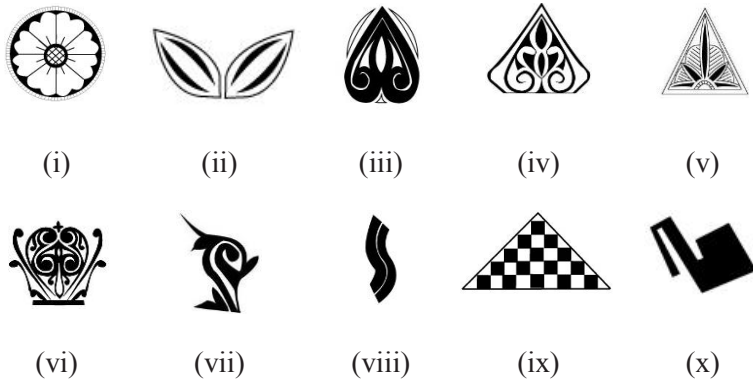
Bentuk Asas *Gayang*

RAJAH 2 Bentuk asas bilah, sarung dan hulu *gayang*.

Bentuk bilah *gayang* [Rajah 2 (i)] dihasilkan daripada apresiasi bentuk *biduk* atau dikenali sebagai perahu yang digunakan sebagai pengangkutan air serta berfungsi sebagai kemudahan menjala ikan dan memasang pukat di sungai. Menurut informan⁵, bentuk sarung *gayang* [Rajah 2 (ii)] adalah berasaskan sejenis perahu yang dikenali sebagai *lepa*⁶ dalam masyarakat Bajau Kota Belud. Bentuk *sarimpak* pula merupakan hiasan kepala kaum wanita diapresiasi pada bahagian atas sarung *gayang*. Aplikasi subjek tersebut adalah sebagai peringatan kaum wanita kepada kaum lelaki agar tidak menyalahgunakan senjata *gayang*. Bentuk kubah masjid pula direpresentasi pada bahagian hujung sarung sebagai tanda keagungan agama Islam dalam amalan kehidupan seharian mereka. Sementara itu, imej *pere*⁷ dan *tikuk manuk*⁷ [Rajah 2 (iii)] pada hulu *gayang* merupakan adaptasi daripada imej jambul dan kepala ayam jantan. Adaptasi kepala ayam jantan pada hulu merupakan simbolik pada sifat kekuatan serta tanggungjawab kaum lelaki Bajau Sama terhadap keluarga dan masyarakat sekeliling.

Bentuk Motif pada *Gayang*

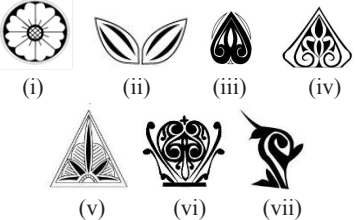
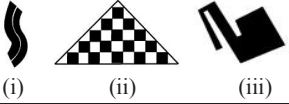

RAJAH 3 Motif pada *gayang*

Paparan Rajah 3 adalah ukiran motif pada permukaan sarung *gayang*. [Rajah 3 (i)] merupakan adaptasi daripada bunga matahari. Tukang kraf turut mengaplikasikan imej daun dalam ukiran seperti [Rajah 3 (ii)] yang diolah daripada daun pokok yang menjalar. Apresiasi motif *bawang* [Rajah 3 (iii) dan (iv)] merupakan olahan daripada imej bawang. Motif *pucuk rebung* [Rajah 3 (v)] adalah representasi daripada imej pucuk rebung tumbuhan

jenis buluh. Rajah 3 (vi) dan (vii) merupakan olahan imitasi daripada pokok paku-pakis yang menjadi makanan atau sayuran tradisi masyarakat Bajau Kota Belud. Motif *kirai* [Rajah 3 (viii)] merujuk kepada tembakau. Adaptasi imej *sadok* pada Rajah 3 (ix) merujuk kepada anyaman penutup kepala Bajau Sama. Imej *gumbang* [Rajah 3 (x)] pula merujuk kepada gelombang. Motif *gumbang* merujuk kepada gelombang adalah olahan daripada imej hiasan yang terdapat pada *tipo selisir*⁸. Walaupun terdapat persamaan imej motif pada *gumbang* namun interpretasi maknanya adalah berbeza. Dalam penulisan Ismail Ibrahim (2007), motif *gumbang* diistilahkan sebagai motif garis kunci. Terdapat perulangan penamaan motif *bawang* pada Rajah 3: (iii, iv) dan motif *pakis* [Rajah 3 (vi, vii)]. Pengulangan biasanya berlaku dari segi penamaan, tetapi rupa motif yang diolah oleh pembuat parang mempunyai variasi yang tersendiri. Selain itu, motif yang diukir banyak bergantung pada kesesuaian jenis kayu dan besi yang digunakan.

Kategori Bentuk Motif

Kategori Motif	Jenis Motif	Nama Motif	Jumlah
Flora		(i) <i>Bunga Matahari</i> (ii) <i>Daun</i> (iii) <i>Bawang</i> (iv) <i>Bawang</i> (v) <i>Pucuk Rebung</i> (vi) <i>Pakis</i> (vii) <i>Pakis</i>	7
Alam sekitar		(i) <i>Kirai</i> (ii) <i>Sadok</i> (iii) <i>Gumbang</i>	3
Jumlah Motif			10

RAJAH 4 Motif pada senjata *gayang*

Rajah 4 adalah paparan daripada sepuluh jenis motif. Motif tersebut terdiri daripada imej flora dan alam sekitar. Motif flora telah mendominasi keseluruhan motif dengan catatan tujuh jenis motif, iaitu (i) *bunga matahari*, (ii) *daun*, (iii) dan (iv) *bawang*, (v) *bunga teratai*, (vi) dan (vii) *pakis*. Sementara itu, motif alam sekitar hanya mencatatkan tiga jenis motif iaitu (i) *kirai*, (ii) *sadok* dan (iii) *gumbang*. Menurut informan⁹, keadaan kawasan

kediaman yang dikelilingi oleh tumbuh-tumbuhan semula jadi mempengaruhi subjek flora yang kerap menjadi ilham dalam seni ukiran motif. Kategori alam sekitar dalam ukiran pula, dipengaruhi oleh penggunaan objek tersebut pada suatu masa tertentu sahaja.

Formalistik dan Makna pada Motif *Gayang*

Motif pada <i>Gayang</i>	Unsur Formalistik pada Motif	Huraian Makna
<p><i>Bunga Matahari</i></p> <p>(i)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Garisan halus • Garisan berpusat • Garisan bulat • Keseimbangan simetri • Rupa geometri 	<ul style="list-style-type: none"> • Garisan halus yang berpusat adalah gambaran kehidupan yang berpegang teguh pada ajaran Islam. • Garisan yang membentuk bulat adalah perlambangan hidup yang berputar.
<p><i>Daun</i></p> <p>(ii)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Garisan halus • Garisan tebal • Rupa organik 	<ul style="list-style-type: none"> • Kepentingan alam semula jadi sebagai sumber serta saling memerlukan direpresentasi kepada bentuk garisan halus yang diulang secara cerminan.
<p><i>Bawang</i></p> <p>(iii) (iv)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Garisan tebal • Garisan melengkung • Garisan bertaut • Keseimbangan • Rupa organik 	<ul style="list-style-type: none"> • Garisan tebal menghala ke atas adalah perlambangan hala tuju masyarakat Bajau Sama untuk mengecapi kejayaan dalam hidup.
<p><i>Pucuk Rebung</i></p> <p>(v)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Garisan tebal • Garisan halus • Rupa geometri 	<ul style="list-style-type: none"> • Muafakat dalam masyarakat direpresentasi kepada rupa segi tiga. • Rupa geometri adalah gambaran masyarakat Bajau Sama yang berpegang pada ajaran Islam.
<p><i>Pakis</i></p> <p>(vi) (vii)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Garisan melengkung • Garisan tebal yang melingkar • Garisan bertaut • Garisan tirus • Garis beralun 	<ul style="list-style-type: none"> • Sifat rendah diri diadaptasi kepada bentuk garisan yang melengkung. • Makna taat pada Pencipta diapresiasi kepada bentuk garisan tebal yang melingkar.
<p><i>Kirai</i></p> <p>(viii)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Garisan tebal • Garis beralun • Harmoni 	<ul style="list-style-type: none"> • Garisan tebal adalah gambaran hidup yang berlandaskan jati diri yang kuat. • Keharmonian dalam masyarakat diadaptasi pada garisan yang beralun.
<p><i>Sadok</i></p> <p>(ix)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Garisan halus • Rupa segi tiga • Rupa segi empat • Rupa geometri 	<ul style="list-style-type: none"> • Perlindungan adalah konsep aplikasi rupa segi tiga pada motif. • Keharmonian dalam masyarakat dapat diinterpretasi berdasarkan

		susunan rupa segi empat di bahagian tengah motif.
<p>Gumbang</p> <p>(x)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Garisan tebal • Garisan zig zag • Rupa geometri 	<ul style="list-style-type: none"> • Garisan zig zag adalah makna kekukuhan dalam perhubungan.

RAJAH 5 Analisis formalistik motif *gayang* 1

Rajah 5 menunjukkan analisis formalistik pada motif *gayang*. Motif *bunga matahari* [Rajah 5 (i)] berunsurkan garisan halus, beralun dan berpusat. Rupa yang diaplikasi pada motif ini adalah rupa bulat pada dalam dan luar motif. Motif ini bersifat geometrik. Motif *daun* [Rajah 5 (ii)] adalah motif yang diterapkan dengan unsur garisan halus, tebal dan garisan melengkung. Motif ini berupa organik. Seterusnya, adalah motif *bawang* [Rajah 5 (iii) & (iv)] yang berunsurkan garisan halus, tebal dan melengkung. Motif ini berupa organik. Motif *pucuk rebung* [Rajah 5 (v)] pula adalah motif yang berunsurkan garisan halus dan garisan tebal. Aplikasi rupa segi tiga membentuk motif yang bersifat geometrik. Elemen yang diterapkan dalam motif *pakis* [Rajah 5 (vi) & (vii)] adalah garisan melengkung, tebal, tirus dan garisan beralun. Garisan ini membentuk satu keharmonian pada reka bentuk motif. Motif *kirai* [Rajah 5 (viii)] adalah motif yang berunsurkan garisan tebal dan beralun. Motif ini berupa organik. Seterusnya, motif *sadok* [Rajah 5 (ix)] yang berunsurkan garisan halus serta rupa segi tiga dan segi empat. Motif ini merupakan motif yang bersifat geometrik. Motif *gumbang* [Rajah 5 (x)] adalah motif berunsurkan garisan zig-zag yang tebal. Motif ini bersifat geometrik.

Bentuk motif pada senjata *gayang* bukan sekadar hiasan sahaja tetapi mempunyai makna dan nilai budaya yang tersendiri. Menurut informan¹⁰, ukiran imej *bunga matahari* [Rajah 5 (i)] memberi makna kesetiaan pada Sang Pencipta kerana sinonim pada sifat bunga yang memerlukan cahaya matahari untuk hidup. Motif *daun* [Rajah 5 (ii)] yang diukir pada senjata melambangkan perhubungan masyarakat Bajau dengan alam semula jadi disebabkan kepentingannya sebagai sumber utiliti hidup. Motif *bawang* [Rajah 5 (iii) & (iv)] pula bermaksud motif yang melambangkan permuafakatan dalam masyarakat Bajau Sama. Pengukir menggunakan imej ini kerana tumbuhan ini tumbuh secara serumpun. Subjek *pucuk rebung* [Rajah 5 (v)] dalam ukiran memberi maksud bermuafakat. Hal ini disebabkan sifat pokok buluh tumbuh

secara serumpun. Aplikasi motif *pakis* [Rajah 5 (v) & (vii)] pada hujung sarung *gayang* mempunyai maksud nilai keperibadian yang positif, iaitu sentiasa tunduk pada pencipta dan tidak meninggi diri. Motif *kirai* [Rajah 5 (viii)] yang dikenali sebagai tembakau melambangkan bahan yang digunakan pada masa dahulu untuk menghalau semangat jahat. Menurut informan¹¹, subjek *sadok* digunakan sebagai penutup kepala untuk melindungi kepala daripada cahaya matahari yang panas. Oleh itu, ukiran imej *sadok* [Rajah 5 (ix)] pada senjata dilambangkan sebagai tanggungjawab seorang lelaki untuk menjaga keluarganya. Motif *gumbang* [Rajah 5 (x)] atau dikenali sebagai gelombang diimitasi daripada kain *selisir* yang membawa maksud ikatan perkahwinan.

Ikonografi (Nilai Budaya) pada Motif Senjata Tradisional *Gayang*

Bentuk motif pada senjata *gayang* bukan sekadar hiasan sahaja tetapi mempunyai makna dan nilai budaya yang tersendiri. Menurut informan¹², ukiran imej bunga matahari memberi makna kesetiaan pada Sang Pencipta, iaitu sinonim dengan sifat bunga yang memerlukan cahaya matahari untuk hidup. Motif daun yang diukir pada senjata melambangkan hubungan masyarakat Bajau dengan alam semula jadi disebabkan kebergantungannya sebagai sumber dan utiliti hidup. Motif pucuk rebung dalam ukiran memberi maksud bermuafakat, iaitu gambaran daripada sifat pokok buluh tumbuh secara serumpun. Aplikasi motif *pakis* pada hujung sarung *gayang* merujuk maksud nilai keperibadian yang positif, iaitu sentiasa tunduk pada Pencipta dan tidak meninggi diri. Motif *kirai* yang dikenali sebagai tembakau melambangkan hubungan yang erat terjalin sesama tetangga. Hal ini demikian kerana, *kirai* adalah sebahagian daripada pendapatan orang dahulu serta digunakan secara turun-temurun ketika duduk bersama rakan-rakan terutama sekali bagi kaum lelaki. Namun, ada yang berpendapat bahawa kepercayaan orang dahulu menggunakan *kirai* dalam perubatan tradisional untuk menghalau semangat jahat. Menurut informan¹³, subjek *sadok* digunakan sebagai penutup kepala daripada cahaya matahari yang panas. Oleh itu, ukiran *sadok* pada senjata sinonim dengan tanggungjawab seorang lelaki atau bapa untuk menjaga keluarganya. Motif *gumbang* atau gelombang dan dikenali sebagai garis kunci diimitasi daripada kain *selisir* yang membawa maksud ikatan dalam perkahwinan, iaitu motif garis kunci yang diukir secara bersambung.

KESIMPULAN

Kesimpulannya, bentuk dan motif yang diaplikasi kepada rupa geometri dan organik adalah representasi serta olahan daripada pembuat parang untuk menghasilkan kerja seni yang kreatif dan menarik. Setiap bentuk dan motif yang dihasilkan mempunyai nilai dan makna yang tersendiri. Teori ikonografi daripada Erwin Panofsky (1939) dijadikan indikator untuk menilai subjek kajian ini. Subjek dibahagikan kepada tiga bahagian, iaitu objek primer yang menghuraikan tentang identifikasi bentuk dan motif senjata tradisional Bajau Sama Kota Belud. Seterusnya pada peringkat sekunder, pengkaji mengelaskan analisis formalistik berdasarkan bentuk dan motif yang telah dicatat. Pada peringkat akhir, pengkaji menganalisis makna intrinsik berdasarkan interpretasi daripada informan. Contohnya, bentuk bilah umumnya adalah diolah berdasarkan bentuk asas perahu kecil. Sementara itu, bentuk sarung adalah representasi daripada perahu *lepa*. Pada bahagian hujung sarung merupakan gabungan daripada representasi kubah masjid. Pada bahagian motif pula, informan banyak menggunakan motif flora dan bersifat organik berbanding geometrik kerana dipengaruhi daripada tiga faktor iaitu faktor tempat tinggal yang dikelilingi oleh tumbuh-tumbuhan, faktor perubahan tradisional, dan faktor makanan harian. Selain itu, makna motif juga dihurai berdasarkan analisis formalistik pada motif. Contohnya motif pakis berunsurkan garisan tebal yang melengkung dan beralun. Unsur garisan tebal melambangkan ketegasan kaum lelaki serta perlambangan kepada kekuatan kaum lelaki masyarakat ini. Sementara itu, garisan melengkung yang bersifat beralun adalah simbolik kepada masyarakat terdahulu yang mengamalkan sikap rendah diri dan sentiasa menghormati antara satu sama lain. Pengkaji menekankan sifat visual yang terdapat pada senjata tradisional Bajau Sama Kota Belud sangat penting untuk didokumentasikan supaya bahan ini boleh digunakan sebagai rujukan kepada generasi akan datang.

NOTA

- ¹ Ramlan Salon, 61 tahun, Pembuat parang, Kampung Siasai Jaya, Kota Belud.
- ² Ramlin Jeliu, 54 tahun, Pembuat parang, Kampung Siasai Jaya, Kota Belud.
- ³ Besi *spring* merujuk kepada sejenis besi yang tahan pada bahagian kenderaan.
- ⁴ Ramlan Salon, 61 tahun, Pembuat parang, Kampung Siasai Jaya, Kota Belud.
- ⁵ Kubin Hindua 41, Pembuat parang, Kampung Tengkurus Kota Belud.
- ⁶ Istilah *lepa* berasal dari suku Sama dilaut di Pantai Timur Sabah.
- ⁷ *Tikuk manuk* adalah merujuk kepada kepala ayam.
- ⁸ *Selisir* merupakan kain perhiasan dinding pelamin semasa upacara perkahwinan masyarakat Bajau Kota Belud.
- ⁹ Hj. Abdul Majad bin Halim, Kampung Siasai Jaya, Kota Belud.
- ¹⁰ Ramlan Salon, 61 tahun, Pandai besi, Kampung Siasai Jaya, Kota Belud.
- ¹¹ Kubin Hindua, 41 tahun, Tukang karaf, Kampung Tengkurus, Kota Belud.
- ¹² Ramlan, 61 tahun, Pandai besi, Kampung Siasai Jaya, Kota Belud.
- ¹³ Kubin Hindua, 41 tahun, Tukang karaf, Kampung Tengkurus, Kota Belud.

RUJUKAN

- Cresswell & Plano Clark. (2006). *Designing and conducting mixed methods research*. Canada: Sage. Thousand Oaks.
- Erwin Panofsky. (1939). *Studies in iconology humanistic themes in the art of the Renaissance*. United States of America: Oxford University Press.
- Gusni Saat. (2010). *Sama-Bajau dalam kanca urbanisasi: Pengalaman di Teluk Bone, Sulawesi Selatan*. Kota Samarahan: Universiti Malaysia Sarawak.
- Ismail Ibrahim. (2007). *Warisan motif dan corak etnik Sabah*. Kota Kinabalu: Universiti Malaysia Sabah.
- Ismail Ibrahim. (2013). *Warisan seni dan budaya masyarakat kepulauan pesisir Sabah*. Kota Kinabalu: Universiti Malaysia Sabah.

INFORMAN

- Arin bin Haji Usup, 78 tahun, Pembuat parang, Kampung Siasai Jaya, Kota Belud.
- Baidin bin Alim, 45 tahun, Pembuat parang, Kampung Siasai Jaya, Kota Belud.
- Hj. Abdul Majad bin Halim, 57 tahun, Pembuat parang, Kampung Siasai Jaya, Kota Belud.
- Hj. Ebin Adim, 77 tahun, Pembuat parang, Kampung Siasai Kumpang, Kota Belud.
- Kubin Hidua, 41 tahun, Pembuat parang, Kampung Tengkurus, Kota Belud.
- Pawel bin Malo, 61 tahun, Pembuat parang, Kampung Siasai Jaya, Kota Belud.
- Ramlan Salon, 61 tahun, Pembuat parang, Kampung Siasai Jaya, Kota Belud.
- Ramlin bin Jeliu, 54 tahun, Pembuat parang, Kampung Siasai Jaya, Kota Belud.
- Sam bin Kenang, 65 tahun, Pembuat parang, Kampung Siasai Kumpang, Kota Belud.

